

STUDENÁ VÁLKA

Příčiny a počátek Studené války

- Ve Studené válce stály **Západ proti Východu, kapitalismus proti komunismu.**

ÚLOHA 1: Porovnejte západ s východem (politické systémy, ideologie, ekonomika atd.)

Západ (USA)	Východ (SSSR)

- První problémy se objevily již před Druhou světovou válkou a během ní:
 - Ruská občanská válka (1918-1921)
 - Masakr v Katyni (1940)
 - SSSR nepomohl Polákům během jejich povstání ve Varšavě (1944)
 - USA neinformovaly SSSR, že mají atomovou bombu, dokud nebyla použita na Hirošimu (1945)
- Druhá světová válka způsobila **vzestup dvou supervelmocí – USA a SSSR**
- Za druhé světové války bylo mnoho zemí okupováno Německem a ztratilo své vlády. Otázkou ale nyní bylo, kdo utvoří novou vládu. Většinou to byli vůdcové místního odboje. Někdy tam ovšem bylo více než jedno protinacistické hnutí. Většinou jedno z hnutí bylo komunistické, např. ve Francii, Řecku, Jugoslávii a Československu.
- **Jaltská konference (únor 1945)**
 - **Churchill, Roosevelt a Stalin**
 - **Německo bylo rozděleno do čtyř zón** spravovaných USA, Francií, Británií a SSSR.
 - **Berlín** (který se nacházel v sovětské zóně) byl **rozdělen do čtyř zón** také.

- Byly přislíbeny **svobodné volby v zemích východní Evropy**.
- **SSSR se mělo zapojit do války v Pacifiku** za Mandžusko a Sachalin.
- **Postupimská konference (červenec - srpen 1945)**
 - **Truman, Attlee a Stalin**
 - Tribunál pro válečné zločince – **Norimberské procesy**
 - Dohodli se na budoucí hranici mezi Německem a Polskem.
 - Jinak se ale většinou **neshodli. Nedostatek důvěry a mnoho napětí** zavládlo u témat:
 - SSSR chtělo námořní základnu ve Středozezemním moři
 - Stalin chtěl, aby Německo platilo válečné reparace
 - Stalin podpořil vznik komunistické vlády v Polsku, zatímco Británie byla proti ní.
 - Truman neřekl Stalinovi o atomové bombě předtím, než byla použita.
- **Železná opona**
 - Pojmenoval ji **Winston Churchill** ve svém proslovu v roce **1946**.
„Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla skrze celý kontinent spuštěna železná opona.“
- **Trumanova doktrína – 1947**
 - **politika zadržování komunismu**
 - Byla vyvolána událostmi v Řecku, když rojalisté bojovali v občanské válce proti komunistům podporovaným ze SSSR.
 - *„Věřím, že politikou USA musí být podpora všech svobodných národů, které vzdorují snahám o podmanění ozbrojenými menšinami nebo nátlakem zvenčí.“* (Harry Truman)
- **Marshallův plán – 1947**
 - Truman že chudoba představovala šanci pro komunismus, a tak chtěl Evropě pomoci znovu k prosperitě.
 - Americký ministr zahraničí George Marshall vytvořil plán, jak jejich ekonomiky ozdravět. Během čtyř let bylo Evropě poskytnuto 13 miliard dolarů. Pomoc ale přijalo jen šestnáct zemí.
 - Země východní Evropy (např. Československo) nabídku odmítly, protože to Stalin zakázal.
- **Kominforma (1947-1956)**
 - Organizace, která propojovala všechny komunistické strany pod vedením SSSR.
- **RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci) (1949-1991)**
 - Měla sloužit jako protiváha Marshallova plánu.
 - Sjednocovala hospodářství komunistických států – většinou k jejich škodě.
- Komunisté ovládli **Polsko, Československo, Maďarsko, Rumunsko, Jugoslávii a Bulharsko**.

Nejdůležitější okamžiky Studené války

- **Blokáda Berlína a letecký most 1948-1949**
 - Stalin nechtěl, aby nové Německo bylo silné. Ale USA, Británie a Francie zavedly ve svých zónách novou měnu, německou marku.
 - V červnu 1948 obklíčila sovětská armáda Západní Berlín a odřízla ho od zbytku Německa. Začala blokáda Berlína. Účelem bylo město vyhladovět a přinutit západní mocnosti, aby se stáhly.
 - Jakékoliv další použití vojenské síly mohlo znamenat válku. Řešením bylo **zásobovat Berlín pomocí leteckého mostu**. Ten byl zahájen v červnu 1948 a trval do května 1949 (318 dní). Za tu dobu bylo do Berlína dopraveno 1,5 milionu tun zásob a zboží.
 - V květnu 1949 museli sověti blokádu ukončit, protože se ukázala jako zbytečná.
 - V důsledku těchto událostí, byly v roce 1949 oběma protistranami založeny západní **Spolková republika Německo (BRD)** a západní **Německá demokratická republika (DDR)**.
- V dubnu 1949 bylo založeno **NATO (Severoatlantická aliance)**, jako vojenská aliance západních (nekomunistických) zemí.
- Roku 1955 SSSR založil vlastní alianci, **Varšavskou smlouvu**, zahrnující státy východní Evropy, kromě Jugoslávie.
- **Válka v Koreji 1950-1953**
 - Stalin podporoval i komunisty v Asii (v Číně, Indonésii, Barmě, Vietnamu, Koreji).
 - Korea byla rozdělena do dvou států – Severní Korea byla komunistická a v Jižní Koreji byl antikomunistický diktátor podporovaný USA. Rozdělení obou států kopírovalo 38. rovnoběžku. Jejich vztahy byly napjaté a konkurenční.
 - Roku 1950 Severní Korea napadla Jižní Koreu. OSN a USA poslaly Jižní Koreji vojska na pomoc. Americkým jednotkám velel **generál MacArthur**.
„Pro celý svět, který nás sleduje, je Korea symbol. Pokud vydáme Koreu sovětům napospas, svět v tom uvidí naši porážku v dalším kole našeho zápasu proti Sovětskému svazu, a naše prestiž a naděje těch, kdo v nás věří, znatelně utrpí.“
(Ministerstvo zahraničí USA, 1950)
 - Linie fronty se po celou dobu příliš neměnila a žádná ze stran nebyla schopna dosáhnout vítězství.
 - Roku 1953 bylo podepsáno příměří a **Korea zůstala rozdělená podél 38. rovnoběžky**.
- **Mccarthismus**
 - Na konci let čtyřicátých a na začátku padesátých byla americká veřejnost znepokojena hrozbou komunismu. Tento strach podporoval a využíval senátor McCarthy.
- Roku 1953 Stalin zemřel. Do vedení USSR se dostal **Nikita Chruščov**, který nebyl tak agresivní a chtěl se Západem vycházet v dobrém.

- Roku **1956**, na dvacátém Sjezdu Komunistické strany Chruščov **obvinil Stalina z diktátorství**.
- Zdálo se, že Chruščov podporuje v SSSR více svobody a Západu se zamlouval. Toto období druhé poloviny padesátých let se nazývalo „**tání**.“ Svět byl zavalen optimismem. Ovšem Chruščovův přístup byl někdy vykládán příliš volně, např. v Maďarsku roku 1956. (viz kapitola o východní Evropě a SSSR)
- **Závody v dobývání vesmíru** - USA a SSSR soutěžily i v dobývání vesmíru – kdo se dostane na oběžnou dráhu jako první. Sověti byli úspěšnější. V roce 1957 vyslali **Sputnik** (první družici) a vyslali do vesmíru prvního psa **Lajku**. Roku 1961 se Sovět **Gagarin** stal prvním astronautem ve vesmíru. (Na druhou stranu byli Američané první, kdo přistál na Měsíci – Neil Armstrong roku 1969.)
- Ovšem roku **1960 aféra U2** ukázala, že k plné obnově důvěry přece jen nedošlo. Americký špionážní letoun U2 byl sestřelen nad územím SSSR (kde se samozřejmě nemělo vůbec nacházet) a jeho pilot zajat. USA popřely jakékoliv špionážní aktivity na území SSSR, ale film vyvolaný z letadla je usvědčil. USA čelily blamáži v očích celého světa.
- **1961 – Berlínská zeď**
 - Západní Německo zbohatlo na rozdíl od Východního velmi rychle, protože bylo podporováno USA. Západní Berlín, ve středu Východního Německa, fungovalo jako výkladní skříň pro obyvatele východního Berlína, kteří se ve vysokých počtech snažili uprchnout na Západ. To nebylo pro komunisty dobrou vizitkou. Sověti se rovněž obávali, že Západní Berlín funguje jako výchozí bod pro špionáž na Východní Německo.
 - V srpnu **1961 byla postavena zeď dělící Západní a Východní Berlín**. Žádný civilista ji nesměl překročit a ti, kteří se pokusili, byli zastřeleni.

- Roku 1963 vyjádřil John Fitzgerald Kennedy svou podporu obyvatelům Západního Berlína ve svém slavném proslovu „*Ich bin ein Berliner.*“

ÚLOHA 2: Přečtete si dva různé prameny popisující roli Západního Berlína. Vysvětlíte jejich motivaci a důvody udržet či získat Západní Berlín.

PRAMEN A: (z proslovu Johna Fitzgeralda Kennedyho, 1961)

„Nemůžeme a nenecháme komunisty, aby nás vytlačili z Berlína, postupně ani silou. Náš slib Berlínu je nezbytný pro bezpečnost Západního Německa, jednotu západní Evropy a důvěru celého světa.“

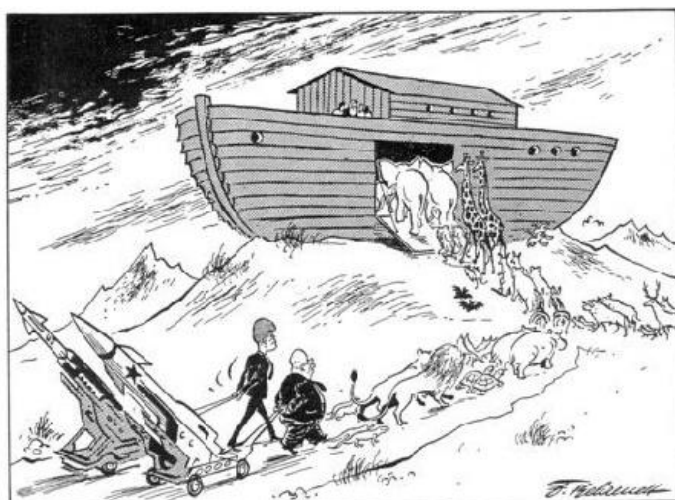
PRAMEN B: (z televizního projevu Nikity Chruščova sovětskému lidu, týden před postavením zdi)

„Západní Německo se stává nebezpečným pro mír v Evropě. Jeho armáda je největší na evropském kontinentu a je cvičena vést nukleární válku. V Západním Berlíně je největší koncentrace špionážních agentur, jaká se kdy objevila na jednom místě. Západoněmečtí, američtí a angličtí špióni, všichni 180 kilometrů uvnitř Východního Německa.“

• 1962 – Kubánská krize (též karibská krize)

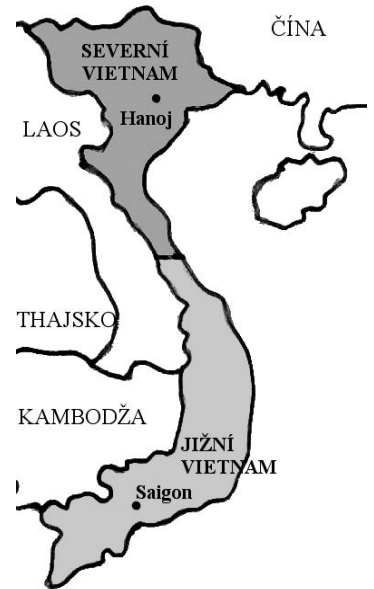
- Tuto krizi způsobily špatné vztahy s Kubou – komunistické Kubě vládl diktátor **Fidel Castro**, který měl přátelské vztahy se SSSR. USA chtěly jeho režim svrhnout. Roku **1961** se kubánské emigrační síly vycvičené a vyzbrojené Američany vylodily v **Zátoce sviní** s úmyslem Castra svrhnout, ale byly poraženy. Kuba začala mít obavy a stala se závislejší na SSSR.
- Chruščov situaci využil jako záminku k **instalaci atomových raket na Kubě**. V říjnu **1962** tyto rakety identifikovalo americké špionážní letadlo. Blízkost Kuby k americké půdě způsobily náhlou zranitelnost USA vůči potencionálnímu atomovému útoku (v dosahu byly nyní dvě třetiny území USA).
- Americký prezident **John Fitzgerald Kennedy** informoval o hrozbě veřejnost. USA zahájily **blokádu Kuby** a **hrozily invazí**, pokud rakety nebudou staženy. Dalších **deset dní** bylo velmi napjatých. Svět byl **na pokraji nukleární války**. Nakonec Chruščov souhlasil, že rakety z Kuby odstraní. Krize skončila.
- USA tuto válku nervů vyhrálo. Jednalo se však o **nejvážnější konflikt** mezi USA a SSSR za celou Studenou válku.
- Jeden z důsledků krize byla **tzv. horká linka** – přímé telefonní spojení, které propojilo Kreml s Bílým domem, takže nyní spolu hlavy obou států mohly přímo komunikovat a vyvarovat se budoucích nedorozumění.

ÚLOHA 3: Vysvětlíte myšlenky dobových kreslených vtipů na Kubánskou krizi.

- **Válka ve Vietnamu 1962-1975**

- Vietnam býval kolonie _____ zvaná Indočína.
- V padesátých letech komunističtí povstalci vedení **Ho Chi Minhem** koloniální nadvládu svrhli. Nedokázali však ovládnout celý Vietnam, a tak byl rozdělen na **komunistický Severní Vietnam** a **nekomunistický Jižní Vietnam**. Avšak komunističtí partyzáni (**Vietkong**) stále Jižní Vietnam napadali, aby zemí sjednotili pod svým vedením.
- **USA podporovaly Jih a Francouze** ve snaze zabránit šíření komunismu v jihovýchodní Asii. Roku 1961 se americká pomoc rozrostla z finanční a technické na vojenské poradce. Roku **1962 byly do Vietnamu poslány americké jednotky**.
- Severní Vietnam, naproti tomu, přijal pomoc ze SSSR.
- Ve válce se Američanům nedařilo. Bylo použito mnoho kontroverzních zbraní, např. napalm nebo Agent Orange. Americká veřejnost byla navíc proti válce a velmi protestovala (např. demonstrace, hnutí Hippie, muzikál *Vlasy*).
- Nakonec byl roku 1973 podepsán v Paříži mír a americké jednotky se začaly stahovat z Vietnamu. **USA válku ve Vietnamu prohrály**, s 55.000 mrtvými. Poslední Američan Vietnam opustil roku 1975.
(Na druhou stranu, oběti na vietnamském civilním obyvatelstvu se odhadují přes dva miliony.)
- Roku **1975** padl Saigon (hlavní město Jižního Vietnamu), byl přejmenován na Ho Chi Minhovo město a celý **Vietnam byl sjednocen pod vládou komunistů**.

- Roku 1964 se **Leonid Brežněv** stal hlavou ruské Komunistické strany (do roku 1982). Jeho přístup byl tvrdší než Chruščovův. Brežněvově myšlenky se dnes říká **Brežněvova doktrína (1968)** a popisuje povinnost SSSR **chránit socialismus v dalších zemích**. Například v roce 1968 vpadly armády Varšavské smlouvy do Československa, aby ukončily Pražské jaro. (viz kapitola o východní Evropě a SSSR)

- **Sedmdesátá léta – uvolnění**

- Sedmdesátá léta byla dobou **zlepšení a uvolnění vztahů mezi supervelmocemi**.
- Roku 1972 podepsaly USA a SSSR smlouvu **SALT** (Smlouva o omezení strategických zbraní), která omezila počet nukleárních hlavic. Následovala jí smlouva SALT II v roce 1979.
- V šedesátých letech obě supervelmoci soupeřily v **dobývání vesmíru**, zatímco v roce 1975 americké a ruské kosmické lodi **Apollo** a **Sojuz** setkaly na oběžné dráze, což bylo viditelným znakem uvolnění.
- Roku **1975** se třicet pět zemí (včetně USA a SSSR) setkalo na **Konferenci v Helsinkách**.
 - Západní státy uznaly hranice Východní Evropy a tamější sovětský vliv.
 - SSSR souhlasily s odběrem obilí z USA a vývozem ropy Západu.
 - SSSR souhlasily na svém území povolit větší svobodu a inspekce zkoumající lidská práva.
 - Západní Německo konečně uznalo Východní Německo.
 - Všechny státy se shodly zlepšit lidská práva na celém světě.

- **Sovětská invaze do Afghánistánu 1979-1991**

- V roce 1979 SSSR vpadl do Afghánistánu, aby využil místní politickou nestabilitu k ovládnutí oblasti, protože se obával možného šíření islámu ze sousedního Íránu (Islámská revoluce) a také proto, že Afghánistán byl velmi blízko k zásobám ropy na Středním východě.
- SSSR prohlásily, že byly vyzvány, aby v Afghánistánu obnovily mír. **Západní státy protestovaly**, např. USA bojkotovaly Olympijské hry v Moskvě, zastavily dodávky obilí do SSSR a podporovaly **afghánské partyzány v jejich boji proti invazi**.
- **SSSR nebyl ve válce úspěšný** a nakonec roku **1991 sovětské jednotky opustily Afghánistán**.
- Invazi se často přezdívá „**sovětský Vietnam**,“ protože sovětsí vojáci byli zabijeni afghánskými partyzány, kteří používali stejnou taktiku jako Vietkong ve Vietnamu a lidé v SSSR proti válce také protestovali.

Konec Studené války

- **Americko-sovětské vztahy v osmdesátých letech**

- Diplomatické vztahy v posledním desetiletí Studené války ovládal Ronald Reagan (americký prezident 1981-1989) a Michail Gorbačov (hlava Sovětského svazu 1985-1991).
- **Ronald Reagan** upřednostňoval rodinný přístup a zavedl Strategickou Obrannou Iniciativu (známou jako **Hvězdné války**), satelitní protiraketový systém. Reagan také astronomicky navýšil vojenský rozpočet USA.
- Roku 1985 se vůdcem Sovětského svazu stal **Michail Gorbačov** a okamžitě začal starý sovětský systém reformovat. Věděl, že SSSR nemůže **závody ve zbrojení** proti USA vyhrát, a s Reaganem se setkal na jednáních v Ženevě.
- Po několika schůzkách USA a SSSR podepsaly smlouvu **START** (Dohodu o snížení počtu strategických zbraní) v roce 1991, následovaný START II (1993) a START III (1997).

- **1989 – zhroucení komunistického bloku**

- Studená válka nakonec neskončila jen díky jednáním v osmdesátých letech, ale i proto, že **komunistický blok se zhroutil zevnitř jako domino**.

Roku 1989 se většina zemí Východní Evropy sama osvobodila od komunismu řadou revolucí. (viz kapitola o Východní Evropě a SSSR)

- Komunistický režim se zhroutil v **Polsku, Maďarsku, Východním Německu, Československu, Bulharsku, Rumunsku, Jugoslávii a pobaltských republikách**.
- V pozvolném procesu v letech 1990 až 1991 byl **rozpuštěn i Sovětský svaz**.
- **Varšavská smlouva se zhroutil** roku 1991.

ÚLOHA 4: Dokážete nyní vysvětlit, jak Studená válka získala své jméno?

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OPAKOVÁNÍ:

ÚLOHA 5:

Vysvětele příčiny Studené války.

ÚLOHA 6:

Bylo vypuknutí Studené války nevyhnutelné? Zamyslete se nad důvody, které jste uvedli v úloze 5.

ÚLOHA 7:

Uveďte nejhorší okamžiky Studené války.

ÚLOHA 8:

Porovnejte úlohy a činy Stalina, Chruščova, Brežněva a Gorbačova.

ÚLOHA 9:

Které kroky vedly ke smíru a konci Studené války?